

de geschiedenis van het koninkrijk een minister benoemd die zo luttele dagen na zijn eedsaflegging met een zo kritieke oorlogssituatie geconfronteerd werd.

Voor het eerst sinds bijna anderhalve eeuw rukte een vreemde strijdmacht Nederland binnen. En kon men bij de opmars, in 1795, van de Franse legers onder generaal Pichegru wel van een *vijandelijke* invasie spreken? Eigenlijk moest men tot het rampjaar 1672 teruggaan om een situatie van vergelijkbare benardheid te vinden – met dien verstande dat waar men *toen* niet bij voorbaat aan de mogelijkheid van een langdurige en succesvolle verdediging had behoeven te wanhopen, *nu*, in mei '40, 's vijands brute overmacht veel dreigender, veel onmiddellijker oprees – ja, de stad waar de regering zetelde, was terstond door hem geteisterd en werd (dat bleek spoedig) door zijn parachutisten en luchtlandingstroepen belaagd. Bloedige strijd was al ontbrand. Duizenden militairen zouden sneuvelen.

Het was een vooruitzicht waartegen de minister-president in genen dele bestand was. Een tijding van peilloos onheil was hem door van Kleffens overgebracht. Meer dan acht maanden lang had hij kracht ontleend aan de hoop, Nederland buiten de oorlog te houden. Die hoop was verbrijzeld. Sterker nog: zijn gehele wereldbeeld lag aan stukken. Door Hitlers offensief in het westen zag de Geer gans Europa ondergaan in materiële verwoesting en morele ontwrichting. Puur verstandelijk had hij de mogelijkheid van oorlog, oorlog in Nederland, niet volledig verworpen – nu die mogelijkheid werkelijkheid geworden was, harde, onwrikbare, wrede werkelijkheid, voelde hij zich, zo zei hij ons vijftien jaar later, 'als lamgeslagen'.¹ Aanvankelijk kon hij de catastrofale slag die aan zijn gehele psyche toegebracht was, nog opvangen. Hij was bij dat eerste beraad, aldus van den Tempel, 'volkomen kalm; van enige verwarring of opwinding bleek niets. Een ieder was natuurlijk zwaar onder de indruk van het gebeurde, maar de gehele situatie werd bekeken vanuit het standpunt: wat gaat er gebeuren, wat moeten wij doen?'²

Het eerste wat dan te doen viel, was het opstellen van een proclamatie aan het gehele volk, een proclamatie van de koningin. Snel beraad vond er over plaats, 'in grote lijnen' werd 'vastgesteld wat die zou moeten bevatten'.³ De punten genoteerd hebbend, trok de Geer zich in een kabinetje terug dat naast de kamer gelegen was waar de ministers bijeen waren; spoedig kwam hij met een korte, sobere tekst te voorschijn die, getuigend van een verontwaardiging die in elk der ministers trilde, algemene instemming vond. De tekst werd korte tijd later telefonisch aan koningin Wilhelmina voorgelezen; zij zei dat ze de gekozen bewoordingen 'heel goed' vond.⁴ De Regerings-

¹ D. J. de Geer, 28 okt. 1955. ² Getuige J. van den Tempel, *Enq.*, dl. II c, p. 65.

³ Getuige A. Q. H. Dijkhoorn, a.v., dl. I c, p. 292. ⁴ D. J. de Geer, 28 okt. 1955.